

İLÂHİYAT FAKÜLTELERİNDE HADİS EĞİTİMİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ ve YARINI: TESPİT ve TEKLİFLER

Salih KESGİN*

Öz

İslam maneviyatı ve dindarlığının merkezinde yer alan Hz. Peygamber'i örnek alma, onun sünnetine ve hadislere dayanmaktadır. Daru'l-Erkam'dan, Daru'l-Hadisler'e, medreselerden günümüzde İlahiyat Fakülteleri'ne varıncaya kadar Temel İslami ilimlere dair eğitimin merkezinde yer alan "Hadis"ler her dönem üzerinde titizlikle durulan bir alan olagelmıştır. Bu bağlamda çalışmamızda günümüz Türkiye'si İlahiyat Fakülteleri'nde hadis derslerinin neliğini tartışmaya açmayı hedeflemekteyiz. Bu kapsamda çalışmamızda ilk olarak Hadis dersinin İlahiyat Fakültelerindeki tarihçesi ele alınmış, daha sonra Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin tutumları üzerinden "Hadis" eğitiminin bugünü üzerine odaklanılmış, ardından da bu eğitimin geleceği üzerine tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlahiyat Fakültesi, Hadis, Sünnet, Eğitim, Öğrenci Tutumları.

Hadith Education in the Theology Faculties of Turkey Past, Present and Future: Evaluations and Suggestions

Abstract

The sampling of the Prophet Muhammed (pbuh) which is located in the heart of the spirituality and religiousness of Islam is based on his sunnah and hadiths. Therefore from "Dar al-Arqaam" to "Dar al-Hadith", from madrasah to Theology Faculties "Hadith Studies" have been the centre of the education of Basic Islamic Sciences. In this context, this study aims to open a debate on the quality of Hadith education at the Theology Faculties of modern Turkey. In this respect, firstly the history of Hadith courses at the Theology Faculties of Turkey is addressed then on the pros and cons of today's "Hadith" education is focused by considering the attitudes of students of the Ondokuz Mayıs University Theology Faculty. Consequently suggestions were made for the future of Hadith education at the Theology Faculties of Turkey in light of the data obtained.

Keywords: Faculty of Theology, Hadith, Sunnah, Education, Student Attitudes.

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı, skesgin@omu.edu.tr.

Giriş

Müslümanlar vahye muhatap oldukları andan itibaren, İslam'ı öğrenmek ve Müslümanca yaşamak için ilim meclisleri oluşturmuşlardır. Mekke'de Daru'l-Erkam, ardından da Medine'de Ashab-ı Sufâ ile tecessüm eden eğitim geleneği, tarihsel süreç içerisinde ev, mescit, cami, medrese ve daru'l-hadisler¹ bünyesinde sürdürülmüştür.² Bu eğitim geleneğinin en temel ögesi ise hiç şüphesiz Kur'an ve Hadis ilimleri olmuştur. Dînî bilginin en temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'i anlamamanın Hz. Peygamber'i anlamayla yakından ilişkili olması, Kur'an-ı Kerim'de Allah'a (c.c.) itaatın ardından Rasûlü'ne (s.a.s.) itaatın tekrarlanarak emredilmesi³, Hz. Peygamber'in inanlanlara "en iyi örnek olarak"⁴ sunulması ve onun Müslümanlar nezdindeki otoritesinin beyan edilmesi⁵; ona ait söz, fiil ve takrirleri içeren hadis metinlerinin toplumsal hayatın merkezinde konumlanmasına sebebiyet vermiş ve Müslümanlar arasında hadis ilminin etkisini çok üst seviyelere çıkarmıştır. Buna bağlı olarak da; *vahiy*, İslam toplumlarının "varlık kaynağı" olarak işlev görürken, *hadis* ve *sünnet* ise "kurucu irade" olarak toplumun açık ve berrak bir hayat tasavvuruna sahip olmasını temin etmiştir.⁶ Tam da bu nedenle, ilk devirlerde büyük toplantılar (mecalıs) halinde yapılan hadis dersleri sonraki asırlarda özellikle de medreselerin kurulmasından sonra daha sistemli bir form kazandırılarak oluşturulan daru'l-hadisler bünyesinde icra edilmiştir.⁷ Günümüzde ise üniversite sistemi içerisinde İlahiyat Fakülteleri bünyesinde bu eğitim geleneği devam etmektedir.

İslam ilim geleneğinde, farklı bir alanda eğitim veriyor olsa da müderrislerin ilmi kariyeri söz konusu olunca "*Müderriş, ... ehâdîse*

¹ Bu hususta detaylı bilgi için bkz.: Ahmet Gül, *Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Daru'l-Hadislerin Yeri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Matbaası, 1997; Abdullah Hikmet Atan, "Daru'l-Hadis Müessesesinin Ortaya Çıkışı ve İlk Dönem Dimaşk Daru'l-Hadisleri" *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul: 1993.

² Bkz.: Ahmet Çelebi, *İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi* (trc.: Ali Yardım), İstanbul: Damla Yayınevi, 1976.

³ el-Enfal 8/1.

⁴ el-Ahzab 33/21.

⁵ Âli İmran 3/32, 132; en-Nisa 4/59; el-Maide 5/92; el-Enfal, 8/20, 46; en-Nur, 24/54, 56.

⁶ Albert Schweitzer, *Medeniyet Felsefesi*, İstanbul: Külliyyat Yayınları, 2011, ss.28-30.

⁷ Abdullah Hikmet Atan, "Daru'l-Hadislerin Ortaya Çıkışı ve Hadis Öğretimine Katkısı", *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011, ss.109-117, s.110.

vakıf birisi olmalıdır” şartının aranması⁸ esasen sünnetin İslam hayat nizamı bağlamında “kurucu irade” vasfını taşıyor oluşu ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle tarihsel süreç içerisinde, sahih hadislerin öğrenilmesi ve doğru bir şekilde yorumlanması eğitimi vermek maksadının yanı sıra ümmetin birliğini temin ederek sünnet etrafında kenetlenilmesini sağlamak amacıyla daru’l-hadisler kurulmuştur⁹. Hadis ve sünnetin aynı zamanda hadis ve sünnet eğitiminin; hem din algısının temelini oluşturması hem de toplumsal birlikteliği inşa edici rolü nedeniyle taşıdığı bu önem bizi günümüz bağlamında hadis ve sünnet eğitiminin neliğini incelemeye yönlendirmektedir.¹⁰

Bu bağlamda çalışmamızda ilk olarak Hadis dersinin İlahiyat Fakültelerindeki tarihçesi ele alınmış, daha sonra İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin tutumları üzerinden “Hadis” eğitiminin bugünü üzerine odaklanılmış, ardından da bu eğitimin geleceği üzerine tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

1. Hadis Eğitiminin “Dün”ü Üzerine Mülâhazalar

Din ile ilgili bilimlerin ortak adı olarak kullanılan “ilahiyat”ın öğretimi, İslam dünyasında Hz. Peygamber’in risaletinin ilk döneminden itibaren başlayarak günümüze kadar devam etmiştir.¹¹ Ashab-ı Suffa’dan kütüblara, medreselerden İlahiyat Fakültelerine uzanan bu öğretim sürecinde yukarıda da belirtildiği üzere “Hadis”, ilahiyat öğretiminin temel taşlarından birini oluşturmuştur.

Günümüz yüksek din öğretimi kurumlarının ilk örneğini ise II. Abdülhamit’in fermânıyla 31 Ağustos 1900’da İstanbul’da açılan

⁸ Salih Karacabey, “Hadis Öğretiminde Medrese ve Daru’l-Hadislerin Yeri”, *Anadolu’da Hadis Geleneği ve Daru’l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011, ss.217-243, s.229.

⁹ Enbiya, Yıldırım, “Daru’l-Hadisler Kurum Olarak Genel Bakış”, *Anadolu’da Hadis Geleneği ve Daru’l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011, ss.297-308, s.297.

¹⁰ Bu bağlamda günümüzde hadis ilminin, pozitivizmin etkisiyle oluşan “bilimsel bilgi” tasavvuru karşısındaki durumu hakkında kapsamlı bir değerlendirme için bkz.: Burhanettin Tatar, “Günümüz İlahiyat Fakültelerinde Tefsir, Hadis, Ahlak Felsefesi ve Müzik Derslerinin Anlamı Üzerine Notlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013/1, sy.30, s. 83-96.

¹¹ M. Fatih Genç, “Avrupa ve Türkiye’de İlahiyat Lisans Programları, İspanya, Bosna-Hersek, Hollanda Belçika ve Almanya’daki İlahiyat Fakülteleri ile Bir Karşılaştırma,” *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13/1, 2013, ss.27-45, s.28, 29.

Darülfünûn-ı Şahane'deki "Ulum-u diniye şubesi" oluşturmaktadır.¹² Bu bölümde haftada ikişer saat ayda toplam sekizer saat tefsir, hadis, fıkıh, fıkıh usulü ve kelam derslerine yer verildiği görülmektedir.¹³ Darülfünûn'da "Ulum-u diniye şubesi"nin açılmasına bağlı olarak, medreselerin fonksiyonunu yitirmeye başladığı bu dönemde 1910 yılında çıkarılan "Medaris-i İlmiye Nizamnamesi" ve 1914 yılında gerçekleştirilen büyük medrese reformu olan "Islah-ı Medaris Nizamnamesi"¹⁴ ile medreselerin günümüz İlahiyat Fakültelerine denk gelen yükseköğretim kısmında birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar haftada üç saat "Hadis" dersi ve birinci sınıfta haftada iki saat "Hadis Usulü" dersi olmak üzere toplam on dört saat hadis dersinin bulunduğu görülmektedir.¹⁵

Cumhuriyet ilan edildikten sonra "Tevhid-i Tedrisat Kanunu"nun gereği olarak 1924 yılında Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi açılmış ve fakülte 1933 yılında kapanmıştır. Bu fakültenin programında da "Hadis ve Hadis Tarihi" dersinin yer aldığı görülmektedir.¹⁶ Bu döneme ait talebe defterleri incelendiğinde "Hadis ve Hadis Tarihi" dersinin dört sönestr halinde 1930 yılına kadar haftada üç saat olarak 1931-33 yılları arasında ise iki saat olarak programda yer aldığı anlaşılmaktadır.¹⁷

Din öğretiminin yasaklı olduğu dönemlerin sonunda 1949 yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi programlarını incelediğimizde üçüncü sınıfta haftada iki ve dördüncü sınıfta haftada dört saat hadis derslerinin bulunduğu¹⁸, 1968 yılındaki program değişikliği ile "Hadis" derslerinin üçüncü ve dördüncü sınıfta dört saat olmak üzere toplamda sekiz saat olarak değiştirildiği,¹⁹

¹² Hilmi Ziya Ülken, "Günümüz İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960), Ankara: 1961, s.4-6.

¹³ Hüseyin Atay, Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi (Medrese Programları-İcazetnameler-İslahat Hareketleri) İstanbul: Dergah Yayınları, 1983, s.252-255.

¹⁴ Bu hususta detaylı bilgi için bkz.: Zeki Salih Zengin, *II. Meşrutiyet Medreseler ve Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

¹⁵ Atay, *Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi*, s.264.

¹⁶ Ülken, "Günümüz İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", s.7; Ayrıca bkz. Mehmet Ali Aynî: *Darülfünun Tarihi*, İstanbul: 1927, 2. Baskı, (Açıklamalarla Yayınlayan: A. Kazancıgil), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.

¹⁷ Bkz.: Zeki Salih Zengin, *Medreseden Darülfünuna Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011, s.119; Öcal, Mustafa, "Darülfünun İlahiyat Fakültesinin Öğretim Süresi Ders Programı ve Mezuniyet Belgesi Örnekleri", *Darülfünun İlahiyat Sempozyumu 18-19 Kasım 2009 Tebliğleri*, 2010, s. 183-205, s.187.

¹⁸ Ülken, "Günümüz İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar", s.15.

¹⁹ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1949-1969 Mezunlar Albümü, s.39-40.

1972 yılında yapılan değişiklikte ise Tefsir-Hadis bölümünde “Hadis” dersinin saatinin on saate çıkarılırken, Kelam ve İslam Felsefesi bölümünde toplam ders saatinin beş olarak programda yer aldığı²⁰ buna karşın “Hadis Tarihi” ve “Hadis Usulü” derslerinin programlarda yer almadığı gözükmektedir.

1959 yılında açılan Yüksek İslam Enstitülerinin programı incelendiğinde ikinci sınıfta bir saat, üçüncü ve dördüncü sınıflarda ise haftada ikişer saatten toplam beş saat “Hadis” dersinin yer aldığı görülmektedir.²¹ 1972 yılındaki program değişikliğinde ise üçüncü sınıfta iki saat, dördüncü sınıfta ise 3 saat olmak üzere haftada 5 saat “Hadis” dersine yer verilmiştir²². 1980 yılındaki programda ise Tefsir-Hadis bölümünde hadis dersi, toplamda on bir saat olarak yer alırken, Fıkıh-Kelam bölümünde toplam iki saat, İslam Dini ve Esasları Bölümünde ise toplam dört saat Hadis dersine yer verilmiştir²³. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi programında olduğu gibi Yüksek İslam Enstitüleri programlarında da “Hadis Tarihi” ve “Hadis Usulü” vurgusuyla ayrı bir ders olarak yer bulamamıştır.

1971 yılında kurulan Erzurum Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi programı incelendiğinde “Hadis ve Usulü” dersinin Tefsir-Hadis bölümünde üçüncü sınıftan beşinci sınıfa kadar haftada beşer saat olmak üzere toplam on beş saat, Kelam ve İslam Felsefesi bölümünde sadece beşinci sınıfta iki saat, Fıkıh ve İslam Hukuku bölümü ve İslam Dili ve Edebiyat Bölümünde ise sadece dördüncü sınıfta iki saat “Hadis ve Usulü” adlı dersin programda yer aldığı görülmektedir.²⁴ İslami İlimler Fakültesinin 1977’de yapmış olduğu son program düzenlemesinde ise ikinci sınıfta iki saat, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfta ise hafta üç saat olmak üzere toplam on bir saat olarak yer almıştır.²⁵

1982 yılında Türkiye’de yüksek din öğretiminin İlahiyat Fakültesi adı altında tek çatıda toplanmasıyla birlikte 1983-1984 öğretim yılında düzenlenen yeni programlarda birinci sınıfta “Hadis Usulü”

²⁰ Ömer Okutan, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi Öğretmen Yetiştirme Sorunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 1980, s.85.

²¹ Okutan, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ..., s.96.

²² Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 13 Aralık 1971, c.34, sy.1682, s.255.

²³ İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, İstanbul: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1982, s.34-35.

²⁴ Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1971, s.4-6.

²⁵ Okutan, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ..., s.105.

dersi haftada üç saat, “Hadis” dersi ise ikinci sınıfın birinci döneminde haftada beş saat, ikinci döneminde dört saat ve üçüncü sınıfın birinci döneminde dört saat toplam on üç saat olarak yer almıştır.²⁶ İlahiyat Fakültelerinde 1991-1992 öğretim yılında akademik bölümleşmede yapılan değişiklikler sonucunda programlar yeniden düzenlenmiş bu yeni düzenlemede birinci sınıfın ilk döneminde haftada üç saat “Hadis Tarihi ve Usulü”, birinci sınıfın ikinci ve ikinci sınıfın birinci döneminde haftada dört saat ve ikinci sınıfın ikinci döneminde haftada iki saat olmak üzere toplam on saat “Hadis” dersine yer verilmiştir.²⁷

1998 yılında İlahiyat Fakülteleri’nden hazırlığın kaldırılıp fakültelerin İlahiyat ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümü olmak üzere iki bölüm halinde planlanmasından sonra İlahiyat programları yeniden düzenlenmiştir. Bu değişim sonucunda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünde “Hadis” dersi ikinci sınıfta sadece iki saat olarak yer bulurken İlahiyat lisans programında iki saat “Hadis Tarihi”, iki saat “Hadis Usulü” ve iki saat de “Hadis” dersi olmak üzere toplam 6 saat hadis dersine yer verilmiştir.²⁸ Bu program 2010 yılına kadar İlahiyat Fakülteleri eğitim programı kapsamında uygulanmıştır.

14 | db

Hadis dersi açısından tarihi süreci bütün olarak değerlendirdiğimizde, oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde defalarca değişimin gerçekleştiğini görmekteyiz. Burada “neyi, neden ve nasıl okutacağız?” sorularının net bir cevabı olmadığı anlaşılmaktadır. Zira geleneksel eğitimde kurucu metin olarak işlev üstelen bir bilim dalı, tarihi değere haiz metinlerin arşivi olarak algılanmaya başlanmıştır. Burada algı değişikliği ile pratik uygulama farkı gelgitlerin yaşanmasına neden olmuştur. Dersin adı üzerindeki değişiklikleri de bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Öte yandan değişimin çok hızlı olduğu bir asırlık bu dönemde Hadis eğitiminin seyrinin de sosyo-politik olaylardan bağımsız olarak değerlendirilemeyeceği anlaşılmaktadır²⁹.

²⁶ Mustafa Öcal, “İlahiyat Fakültesinin Tarihçesi” Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.1, c.1, Bursa: 1986, s.122.

²⁷ Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1966-1995), İzmir: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986, s.15.16.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Halit Ev, Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi ve Öğretmen Yetiştirme, İzmir 2003, ss.27-60.

²⁹ Bu hususta detaylı tahliller için bkz.: Yavuz Ünal, “Hadis Anabilim Dalına İlişkin Müfredat, Ders İçerikleri ve Yöntemin Analizi,” içinde: *Modern Dönemde İlahiyat Fa-*

2. Hadis Eğitiminin “Bugün”ü Üzerine Mülahazalar

Yukarıda sunulan tarihsel gelişim sürecinin ardından 2009 yılında İlahiyat Milli Komitesi tarafından İlahiyat programları yeniden ele alınmış ve 2010 yılından itibaren uygulanmak üzere yapılan değişikliklerle; İlahiyat Fakülteleri’nde uygulanan programda birinci sınıfta ve ikinci sınıfın ilk döneminde olmak üzere toplam üç dönem halinde haftada dörder saatten toplam on iki saat “Hadis” dersine yer verilmiştir. Bu dersler birinci sınıfın ilk döneminde “Hadis Tarihi ve Usulü” ikinci döneminde “Hadis I” ve ikinci sınıfın ilk döneminde “Hadis II” adıyla programda yer bulmuştur.

2015 yılında ise Yüksek Öğretim Kurulunun aldığı karar uyarınca bu on iki saatlik dersin, ilk üç sınıfın tüm dönemlerine haftada ikişer saat üzerinden dağıtılması esas alınmıştır.³⁰ 2015-2016 öğretim yılında yapılan bu değişiklik uygulama itibarıyla henüz ilk döneminde olduğu için sonuçları açısından araştırmamızı yaptığımız zaman dilimi itibarıyla ölçülebilir durumda değildir. Bu nedenle çalışmamızda 2010-2015 yılları arasında uygulanan ders dağılımı ile “Hadis” derslerini almış öğrenciler üzerinde odaklanarak tespit ve tekliflerde bulunmak esas olacaktır. Bu bağlamda çalışmamızın bu kısmında İlahiyat eğitiminin temel taşlarından olan Hadis derslerinin ve lisans eğitiminde hadis/sünnet eğitiminin neliğini öğrenci tutumları üzerinden incelemek hedeflenecektir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis dersine yönelik görüş ve beklentileri nelerdir?
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Hadis tarihi ve usulü birikimleri ne durumdadır?
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Hadis kaynaklarına vukûfiyeti nasıldır?
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Hadis dersinin diğer İslami ilimleri anlamadaki rolüne ilişkin görüşleri nelerdir?
- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sünnet-vahiy ve sünnet-akıl ilişkisine dair görüşleri nelerdir?

kültelerinde Hadis Eğitimi ve Araştırmaları Çalıştayı, (24-25 Mart 2012), Samsun: 2012.

³⁰ Bkz. Yüksek Öğretim Kurulu’nun 25.07.2105 tarih 41638 sayılı yazısı.

- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça hazırlık sınıfında gördükleri eğitim, onların hadis derslerine katılım sağlamalarında ve hadis metinlerini rahatlıkla okuyup anlamalarında ne ölçüde katkı sağlamaktadır?

- İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal medya ve basın yayın yoluyla hadisleri kullanmaya yönelik görüşleri nedir?

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma da hem nicel hem de nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesi oluşturulurken Hadis, Hadis Tarihi, Hadis Usulü ve yükseköğretimde din eğitimi alanlarıyla ilgili kitap, makale, tebliğ ve tezlerden yararlanılarak literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda betimsel araştırma yöntemlerinden tarama modeli³¹; nitel boyutunda ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

16 | db

Nitel verileri çözümlemek için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi teknikleri, bir ifadeyi anlamada ve yorumlamada, öznel etkilerden kurtulmak amacıyla ortaya konulmuştur. İçerik analizi teknikleri çıkarım esasına dayanır ve mesajlardan ve betimlenen öğelerden hareket edilerek bir yorum getirme amaçlanır.³² Araştırmada, çalışma materyali olarak İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis dersi hakkında araştırma sorularına verdikleri cevaplar kullanılmıştır. Bu cevaplar nicel verilerin yorumlanmasında kullanılmıştır.

2.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2015 yılında Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde okuyan ve hadis dersi almış olan 900 İlahiyat lisans bölümü öğrencisi oluşturmaktadır. Bu evren içerisinden tesadüfî örneklem yöntemiyle 185 öğrenci seçilmiştir. Seçilen örneklem evrenin % 20,55'ini oluşturmakta ve güvenli verileri sağlamaya yeterlidir. Araştırmanın nicel verilerini sağlıklı bir şekilde yorumlayabilmek için seçilen örneklemden 15 öğrenci ile mülakat yapılmıştır.

³¹ Kaptan, Saim, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri, 1998, s. 138.

³² Bkz. Nuri Bilgin, *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanması için bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunun hazırlanması aşamasında hadis dersini alan öğrencilerde hedeflenen kazanımlar³³ esas alınarak sorular hazırlanmıştır. Anket sonuçlarının programda yorumlanmasında yüzde ve sayı yöntemi ile analiz yapılmıştır. Kullanılan anket içerisinde “Kesinlikle katılıyorum” “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde sorulmuş olan likert tarzında 45 soruya ise güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha testi uygulanmıştır. Bu analiz neticesinde çalışmanın güvenilirlik katsayısı 0.689 olarak bulunmuş ve anketin güvenilir olduğu görülmüştür.

Ankette öğrencilerin hadis dersine yönelik görüşleri, hadis tarihi ve usulü bilgileri, hadis kaynaklarına vukufiyeti, hadislerin diğer İslami ilimlerle olan bağlantısı, Arapça hazırlık ve hadis dersi ilişkisi, sosyal medya ve basın yoluyla hadislere yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Anket verilerinin analizinde SPSS 22.0 bilgisayar programından yararlanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde tekniklerinden yararlanılmış ve tablolar hazırlanmıştır. Tabloların altına ise açıklamalar eklenmiştir.

2.5. Bulgular ve Yorum

a) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Hadis Dersine Yönelik Görüş ve Beklentileri

Tablo 1: Hadis derslerinde öğrendiğim hadisler, ibadetlerimde daha dikkatli davranmamı temin eder.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyorum	10	5,4
Katılmıyorum	10	5,4
Kararsızım	24	13,0
Katılıyorum	62	33,5
Kesinlikle Katılıyorum	72	38,9
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

³³ Bu kazanım ve yeterlilikler için bkz.: Ünal Yavuz (edt), *Modern Dönemde İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitimi ve Araştırmaları Çalıştayı*, (24-25 Mart 2012), Samsun: 2012, s. 84-86.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis derslerinde öğrenmiş olduğu hadislerin ibadetlerinde daha dikkatli davranıp davranmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 10,8’i öğrendikleri bilgilerin ibadetlerinde herhangi bir değişikliğe yol açmadığını % 13’ü bu konuda kararsız olduklarını belirtirken % 72,4’ü derslerde öğrenmiş oldukları hadislerin ibadetlerinde davranış değişikliğine yol açtığını belirtmiştir. Bu sonuçlara göre hadis derslerinde öğretilen hadisler İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin çoğunluğunda davranış değişikliği meydana getirmektedir.

Tablo 2: İlahiyat Fakültesinde eğitim almış biri olarak bir topluluğa konuşma yaparken ahlakla ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan ezbere okuyabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyorum	14	7,6
Katılmıyorum	30	16,2
Kararsızım	52	28,1
Katılıyorum	51	27,6
Kesinlikle Katılıyorum	31	16,8
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

18 | db

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “bir konuşma yaparken ahlak ile alakalı en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyup okuyamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 23,8’i okuyamayacaklarını %28,1’i kararsız olduklarını belirtirken % 44,4’ü ahlakla ilgili üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyabileceğini belirtmiştir. Bu sonuçlara göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin yarıdan fazlasının herhangi konuşma, vaaz veya sohbet verme durumunda metne bağlı kalmadan ezbere hadis okuyamadıkları görülmektedir.

Tablo 3: Hadis dersinde her dönem ezberlediğim hadislerden dönem başına en az yarısını hatırlıyorum

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	47	25,4
Katılmıyorum	57	30,8
Kararsızım	32	17,3
Katılıyorum	30	16,2
Kesinlikle Katılıyorum	14	7,6
Cevap Yok	5	2,7
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde her dönem ezberledikleri hadislerden en az yarısını hatırlayıp hatırlamadıkları” sorulmuş % 56,2’si hatırlamadıklarını, % 17,3’ü bu konuda kararsız olduklarını belirtirken sadece % 23,8’i derste ezberledikleri hadislerin yarısını hatırladıklarını belirtmiştir.

Tablo 4: Hadis dersinde her dönem ezberlediğim hadislerden dönem başına 5-10 tanesini hatırlıyorum

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	43	23,2
Katılmıyorum	40	21,6
Kararsızım	42	22,7
Katlıyorum	41	22,2
Kesinlikle Katlıyorum	12	6,5
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde her dönem ezberledikleri hadislerden dönem başı 5-10 tanesini hatırlayıp hatırlamadıkları” sorulmuş % 44,8’i hatırlamadıklarını, % 28,7’si bu konuda kararsız olduklarını belirtirken sadece % 23,8’i derste ezberledikleri hadislerin dönem başına 5-10 tanesini akıllarında tuttuklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar Tablo 3 ile birlikte değerlendirildiğinde derste ezberletilen hadislerin, öğrencinin günlük problemlerine cevap teşkil etmediği, zihnindeki problemlerin çözümüne yönelik olmadığı veya güncel konularla bir ilişkisi olmadığı durumlarda öğrencinin hafızasında kalıcı olarak yer almasının zor olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: İlahiyat Fakültesinde eğitim almış biri olarak bir topluluğa konuşma yaparken ibadetle ilgili en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	20	10,8
Katılmıyorum	22	11,9
Kararsızım	52	28,1
Katlıyorum	57	30,8
Kesinlikle Katlıyorum	33	17,8
Cevap Yok	1	5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “bir konuşma yaparken ibadet ile alakalı en az üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyup okuyama-

dıkları” sorulmuş öğrencilerin % 22,7’si okuyamayacak-larını %28,1’i kararsız olduklarını belirtirken % 48,6’sı ibadetle ilgili üç hadisi metne bağlı kalmadan okuyabileceğini belirtmiştir. Bu sonuçlara Tablo 2, 3 ve 4 ile beraber değerlendirildiğinde İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin öğrendiklerini pratiğe aktarma konusunda ciddi sıkıntılar yaşadığı ifade edilebilir. Bu durumun oluşmasında öğrencilerin bilgilerini hayata aktarabilecekleri bir ortam sağlayan staj imkânının olmaması temel neden olarak belirtilebilir.

Tablo 6: Hadis dersinin sünneti doğru anlamada faydalı olacağını düşünüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	8	4,3
Katılmıyorum	7	3,8
Kararsızım	7	3,8
Katılıyorum	58	31,4
Kesinlikle Katılıyorum	98	53,0
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

20 | db

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinin sünneti doğru anlamada faydalı olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 84,4’ü dersin sünneti anlamada faydalı olduğunu belirtirken sadece % 8,1’i dersi faydasız bulmuş % 3,8’i de kararsızım cevabını vermiştir. Bu sonuçlara göre hadis dersinin öğrenciler nezdinde, sünneti doğru anlama konusunda önemli bir işlev gördüğünün kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Hadis dersinde edindiğim bilgilerin mezun olduktan sonra işime yarayacağını düşünmüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	64	34,6
Katılmıyorum	42	22,7
Kararsızım	19	10,3
Katılıyorum	31	16,8
Kesinlikle Katılıyorum	26	14,1
Cevap Yok	3	1,6
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde edindiği bilgilerin mezun olduktan sonra işlerine yarayıp yaramadığı” sorulmuş öğrencilerin % 30,9’u hadis derslerinin mezun olduktan sonra işlerine yaramayacağını belirtirken, % 57,3’ü hadis derslerinin mezun olduktan sonra işlerine yarayacağını söylemiş ve % 10,3’ü ise karar-

sız olduklarını belirtmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin % 41,2'sinin hadis dersinin önemini kavrayamadığı anlaşılmaktadır. Bu durum öğrencilerin edinmiş oldukları bilgileri pratiğe aktarmaları ile yakından alakalıdır. İlahiyat Fakültesi öğrencilerine mezun olmadan staj imkânının oluşturulması; genel olarak edindikleri bilgilerin özelde ise hadis derslerinin meslek hayatlarında sorumluluklarını yerine getirirken ne kadar gerekli olduğunu anlamalarına yardımcı olacaktır.

Tablo 8: Hadis derslerinin haftalık programdaki ders saati arttırılmalıdır.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıy-	49	26,5
Katılmıyorum	46	24,9
Kararsızım	40	21,6
Katılıyorum	26	14,1
Kesinlikle Katılıyorum	23	12,4
Cevap Yok	1	5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinin haftalık programdaki saatinin arttırılıp arttırılmaması” sorulmuş öğrencilerin % 51,4’ü ders saatlerinin arttırılmamasını, % 26,5’i arttırılması gerektiğini söylerken % 21,6’ı kararsız olduklarını belirtmiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin büyük çoğunluğu (%77,9) ders saatlerini yeterli görmektedir.

Tablo 9: Hadis derslerinde sıklırım.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmı-	36	19,5
Katılmıyorum	52	28,1
Kararsızım	39	21,1
Katılıyorum	38	20,5
Kesinlikle Katılıyo-	15	8,1
Cevap Yok	5	2,7
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis derslerinden sıklıp sıklımadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 47,6’sı sıklımadıklarını, %28,6’sı sıklıdıklarını belirtirken % 20,5’i kararsız olduklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun ders işleniş üslubundan ve içeriğinden memnun olduklarını göstermekle birlikte % 20,5’inin bu hususta kararsız kaldığını beyan etmesi ve

%28,6'sının ise derste sıkıldığını ifade etmesi ders içeriği ve işleme metodlarının gözden geçirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 10: Gelecekteki meslek hayatımda hadis bilgisi önemlidir.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	17	9,2
Katılmıyorum	10	5,4
Kararsızım	14	7,6
Katılıyorum	58	31,4
Kesinlikle Katılıyorum	83	44,9
Cevap Yok	3	1,6
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “gelecekteki meslek hayatlarında hadis bilgisinin önemli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 76,3’ü hadis bilgisinin meslek hayatlarında önemli olduğunu belirlerken % 14,6’sı bu konuda olumsuz görüş bildirmiş, % 7,6’sı ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçları Tablo 7 ile karşılaştırdığımızda öğrencilerin % 41,2’si öğrendikleri bilgilerin mezun olduktan sonra işe yaramayacağını belirtirken, tablo 10’da ise % 76,3’ü hadis bilgisinin meslek hayatında önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu verilere göre öğrencilerin hadis dersini önemli gördükleri fakat dersin içeriği ile meslek hayatlarındaki ilişkiyi yeterli düzeyde kuramadıkları söylenebilir. Bunun sebebinin de yukarıda belirtildiği üzere öğrencilerin staj imkânının olmaması ile bağlantılıdır.

Tablo 11: Hadis dersine sadece okuldaki Hadis dersini geçmek için çalışırım

	Frekans	%
Kesinlikle Katılı-	33	17,8
Katılmıyorum	53	28,6
Kararsızım	24	13,0
Katılıyorum	44	23,8
Kesinlikle Katılıyo-	28	15,1
Cevap Yok	3	1,6
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersini sadece geçmek için çalışıp çalışmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 38,9’u derse sadece geçmek için çalıştığını belirtirken % 45,4’ü derse geçmek için çalışmadıklarını belirtirken % 13,0’ı ise bu konuda kararsız kalmıştır. Bu oranla incelendiğinde öğrencilerin yarısından fazlasının hadis dersinin önemini kavrayamadığını ve derse sadece not/puan

beklentisi bağlamında değerlendirdikleri görülmektedir.

Tablo 12: Hadis bilgisi günlük hayatımda işe yaramaz.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	98	53,0
Katılmıyorum	59	31,9
Kararsızım	14	7,6
Katılıyorum	6	3,2
Kesinlikle Katılıyorum	6	3,2
Cevap Yok	2	1,1
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “Hadis bilgisinin günlük hayatlarında işe yarayıp yaramadığı” sorulmuş öğrencilerin % 84,9’u hadis bilgisinin günlük hayatlarında işlerine yaradığını belirtmişlerdir. Bu soruya olumsuz cevap verenlerin oranı sadece % 6,4, kararsızların oranı ise % 7,6’dır. Bu verilere göre İlahiyat Fakültesi öğrencileri hadis bilgisinin günlük hayatlarında işe yaradığını inanmakta fakat yukarıda belirtilen diğer sonuçlarla beraber değerlendirildiğinde işlerine yarayan bu bilginin önemini kavramakta ve hayata aktarmakta sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir.

db | 23

Tablo 13: Fakültede Hadis Usulü ile ilgili okuduğum kaynaklar yeterlidir.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	29	15,7
Katılmıyorum	45	24,3
Kararsızım	49	26,5
Katılıyorum	41	22,2
Kesinlikle Katılıyorum	18	9,7
Cevap Yok	3	1,6
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “fakültede hadis usulü ile ilgili okudukları kaynakların yeterli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 31,9’u derste okudukları kaynakları yeterli görürken, % 40,0’i yetersiz olduğunu belirtmiş % 26,5’i kararsız olduğunu ifade etmiştir. Kararsızların oranının yüksek çıkması öğrencilerin Hadis ilminin alan kapsamını lisans düzeyinde tam olarak kavrayamadığından okudukları kaynakların yeterli olup olmadığı konusunda görüş bildirmede yeterli kalmaları olarak yorumlanabilir. Öğrencilerin % 40,0’nın kaynakları yetersiz olarak görmesi ise öğrencilerin dersten beklentilerinin daha yüksek olması ile açıklanabilir. Haftada dört saat olan Hadis Tarihi ve Usulü dersinde öğretim elemanları lisans

düzeyinde öğrencilerin bilmesi gereken öncelikli konuların öğretilmesine odaklanmakta, daha ileri düzeyde bilgi edinmek isteyenlere ise özel olarak veya yüksek lisans düzeyinde yardımcı olmaya gayret etmektedirler.

Tablo 14: Hadis dersinde daha fazla hadis ezberletilmelidir.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	82	44,3
Katılmıyorum	39	21,1
Kararsızım	32	17,3
Katılıyorum	14	7,6
Kesinlikle Katılıyorum	17	9,2
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde daha fazla hadis ezberletilmeli midir” sorusu sorulmuş öğrencilerin % 65,4’ü ezberletilmemeli derken sadece %16,8’i ezberletilmeli diyerek görüş bildirmiştir. Tablo 2, tablo 3, tablo 4 ve tablo 5’deki sonuçları bu soruya verilen cevaplarla birlikte değerlendirdiğimizde hadisleri ezberletmenin öğrenciler üzerinde çok fazla etkili olmadığı gözük-mektedir. Öğrenciler ezberledikleri hadisi vaaz, hutbe, ders anlatımı, sohbet gibi ortamlarda kullanmadığı zaman unutmakta ve bu unutmadan kaynaklı olarak hadis ezberini gereksiz görmektedir. Hâlbuki din hizmetlerinin yürütülmesinde hadis bilmenin gereği tartışılmazdır. İlahiyat Fakültesi öğrencilerine staj imkanı tanındığı takdirde hadis ezberlemenin ve hadis ilimlerinin önemini daha iyi anlayacağı şüphe götürmez bir gerçekliktir.

Tablo 15: Düzenli çalışan bir öğrenci olmama ve diğer derslerde zorluk yaşamama rağmen Hadis dersinde zorlanıyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	24	13,0
Katılmıyorum	29	15,7
Kararsızım	39	21,1
Katılıyorum	43	23,2
Kesinlikle Katılıyorum	41	22,2
Cevap Yok	9	4,9
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “düzenli çalışan bir öğrenci olmama ve diğer derslerde zorluk yaşamama rağmen hadis derslerinde zorlanıp zorlanmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 28,7’si derste zorlanmadıklarını % 21,1’i kararsız olduklarını ve %45,4’ü ise zor-

landıklarını belirtmişlerdir. Bu zorluğun önemli nedenlerinden birisinin öğrencilerin her dönem ezberlemesi beklenen hadis metinleriyle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Eğitim sisteminin bütünü dikkate alınarak tartışılması gereken bu durum, esasen öğrencilerin çok da emek vermeden sadece sınav akşamları çalışarak dersleri geçme beklentisi ile de yakından ilişkilidir.

b) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Hadis Tarihi ve Usulü Birikimlerine İlişkin Sonuçlar

Tablo 16: Hadis ile ilgili kavramları biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyom-	10	5,4
Katılmıyorum	23	12,4
Kararsızım	47	25,4
Katılıyorum	82	44,3
Kesinlikle Katılıyorum	18	9,7
Cevap Yok	5	2,7
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis ile ilgili kavramları bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 54,0’ı hadis ile ilgili kavramları bildiklerini belirtirken sadece % 16,8’i kavramlar konusunda bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir.

db | 25

Tablo 17: Vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayabiliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyom-	5	2,7
Katılmıyorum	7	3,8
Kararsızım	9	4,9
Katılıyorum	106	57,3
Kesinlikle Katılıyorum	57	30,8
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayıp açıklayamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 88,1’i vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayabildiklerini ifade ederken sadece % 6,5’i bu konuda olumsuz cevap vermişlerdir. Bu sonuçlara öğrencilerin büyük çoğunluğu vahiy-sünnet ilişkisini açıklayabilmektedir.

Tablo 18: “Hadis Usulü” kavramının ne ifade ettiğini açıklayabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılı-	6	3,2
Katılmıyorum	12	6,5
Kararsızım	16	8,6
Katılıyorum	102	55,1
Kesinlikle Katılıyo-	47	25,4
Cevap Yok	2	1,1
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis usulü kavramının ne ifade ettiğini açıklayıp açıklayamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 80,5’i hadis usulü kavramını ne ifade ettiğini açıklayabileceğini belirtirken, sadece % 9,7 oranında öğrenci bu konuda olumsuz cevap vermiştir. Bu sonuçlara göre İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin büyük kısmı hadis usulü kavramının ne ifade ettiği konusunda bilgi sahibidirler.

26 | db

Tablo 19: Bir hadisin sahih olarak kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	5	2,7
Katılmıyorum	10	5,4
Kararsızım	26	14,1
Katılıyorum	91	49,2
Kesinlikle Katılıyorum	52	28,1
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “bir hadisin sahih olarak kabul edilmesi için hangi şartları taşıması gerektiğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 77,3’ü hadisin sıhhat şartlarını bildiğini söylerken % 8,1’i hadisin sıhhat şartlarını bilmediklerini belirtirken % 14,1’i kararsızım cevabını vermiştir.

Tablo 20: Mütekaddimûn dönemi hadis usulü kitaplarının temel niteliklerini biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	13	7,0
Katılmıyorum	43	23,2
Kararsızım	60	32,4
Katılıyorum	50	27,0
Kesinlikle Katılıyorum	18	9,7
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “mütekaddimun dönemi hadis usulü kitaplarının temel niteliklerini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 30,2’si bu kaynakların temel özelliklerini bilmediğini belirtirken, % 32,4’ü kararsız olduğunu % 36,7’si bu kitapların özelliklerini bildiğini belirtmiştir.

Tablo 21: Mütekaddimûn ve müteahhirun dönemi hadis usulü kitaplarına birer örnek verebilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	14	7,6
Katılmıyorum	52	28,1
Kararsızım	51	27,6
Katılıyorum	46	24,9
Kesinlikle Katılıyorum	21	11,4
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “mütekaddimun ve müteahhirun dönemi hadis usulü kitaplarına birer örnek verip veremeyecekleri” sorulmuş öğrencilerin % 35,7’si örnek veremeyeceğini, % 27,6’sı kararsız olduğunu belirtirken % 36,3’ü bu kitaplardan birer örnek verebileceğini ifade etmiştir.

Tablo 22: Hadis usulünde ahad, mütevatir, sahih, hasen, zayıf, kavramlarının ne ifade ettiğini, muhatabımı ikna edecek şekilde açıklayabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	11	5,9
Katılmıyorum	17	9,2
Kararsızım	33	17,8
Katılıyorum	77	41,6
Kesinlikle Katılıyorum	41	22,2
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “ahad, mütevatir, sahih, hasen,

zayıf kavramlarının ne ifade ettiğini, muhatabını ikna edecek şekilde açıklayıp açıklayamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 63,8’i bu kavramları açıklayabileceklerini belirtirken, %15,1’i açıklayamayacaklarını % 17,8’i ise kararsız olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 23: Muhtelifü’l-hadis kavramının neyi ifade ettiğini açıklayabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	14	7,6
Katılmıyorum	28	15,1
Kararsızım	24	13,0
Katlıyorum	84	45,4
Kesinlikle Katlıyorum	35	18,9
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “muhtelifü’l hadis kavramının neyi ifade ettiğini açıklayıp açıklayamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 64,3’ü muhtelifü’l hadis kavramını açıklayabileceğini belirtirken % 22,7’si bu kavramı açıklayamayacağını % 13,0’ı ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

28 | db

Tablo 24: En çok rivayette bulunan beş sahabe ravisinin isimlerini sayabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	13	7,0
Katılmıyorum	19	10,3
Kararsızım	41	22,2
Katlıyorum	67	36,2
Kesinlikle Katlıyorum	39	21,1
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “en çok rivayette bulunan beş sahabe ravisinin isimlerini sayıp sayamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 57,3’ü beş ravinin isimlerini sayabileceğini ifade ederken % 17,3’ü bu soruya olumsuz cevap verirken % 22,2’si ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 25: Riyazu's-Salihin adlı eserin kim tarafından yazıldığını ve içeriğini biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	17	9,2
Katılmıyorum	39	21,1
Kararsızım	27	14,6
Katılıyorum	49	26,5
Kesinlikle Katılıyorum	47	25,4
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “Riyazu's Salihin adlı eserin kime ait olduğunu ve içeriğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 51,9'u Riyazu's Salihin adlı eserin kime ait olduğunu ve içeriğini bildiğini belirtirken % 30,3'ü bu soruya olumsuz cevap verirken % 14,6'sı kararsız olduğunu belirtmiştir.

c) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Hadis Kaynaklarına Vukufiyetine İlişkin Sonuçlar

Tablo 26: Kütüb-i Tis'a kavramının ne ifade ettiğini biliyor ve bu kaynakları sayabiliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyorum	14	7,6
Katılmıyorum	25	13,5
Kararsızım	39	21,1
Katılıyorum	59	31,9
Kesinlikle Katılıyorum	47	25,4
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “Kütüb-i Tisa kavramının ne ifade ettiğini bilip ve kaynakları sayıp sayamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 57,3'ü Kütüb-i Tisa kavramını ve bu kaynakları bildiğini belirtirken % 21,1'i Kütüb-i Tisa kavramını ve kaynaklarını bilmediğini söylerken %21,1'i kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 27: İmam Buhari'nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	9	4,9
Katılmıyorum	27	14,6
Kararsızım	50	27,0
Katılıyorum	60	32,4
Kesinlikle Katılıyorum	39	21,1
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “İmam Buhari’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 53,5’i İmam Buhari’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini bildiklerini belirtirken % 27,0’ı kararsız olduğunu % 19,5’i ise bu konuda bilgilerinin olmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 28: İmam Buhari’nin el-Camiu’s-Sahih adlı eserinden en az bir bölümü baştan sona okudum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	26	14,1
Katılmıyorum	58	31,4
Kararsızım	24	13,0
Katlıyorum	38	20,5
Kesinlikle Katlıyorum	37	20,0
Cevap Yok	2	1,1
Toplam	185	100,0

30 | db

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “İmam Buhari’nin *el-Camiu’s-Sahih* adlı eserinin en az bir bölümünü baştan sona okuyup okumadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 40,5’i İmam Buhari’nin eserinin en az bir bölümünü baştan sonra okuduklarını belirtirmiş, % 45,5’i ise okumadıklarını ifade ederken %13,0’ı kararsız olduğunu söylemiştir.

Tablo 29: Bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğimi biliyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	6	3,2
Katılmıyorum	16	8,6
Kararsızım	34	18,4
Katlıyorum	88	47,6
Kesinlikle Katlıyorum	40	21,6
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğini bilip bilmedikleri” sorulmuş öğrencilerin % 68,2’si herhangi bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğini bildiğini bildirirken, %11,8’i bu kaynakları bilmediğini %18,4’ü ise kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 30: Bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edebilir ve ilgili kaynakta bu hadisi bulabilirim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	6	3,2
Katılmıyorum	16	8,6
Kararsızım	27	14,6
Katılıyorum	78	42,2
Kesinlikle Katılıyorum	58	31,4
Cevap Yok	1	5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edebilir ve ilgili kaynakta bu hadisi bulup bulamayacakları” sorulmuş öğrencilerin % 73,6’sı bu soruya olumlu cevap verirken, % 11,8’i bir hadisi yer aldığı kaynağı tespit edemeyeceğini ve ilgili kaynakta bu hadisi bulamayacağını belirtirken %14,6’sı ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 31: Hadis usulü ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okudum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılı-	36	19,5
Katılmıyorum	63	34,1
Kararsızım	23	12,4
Katılıyorum	35	18,9
Kesinlikle Katılıyo-	22	11,9
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

db | 31

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis usulü ile ilgili ders kitabı haricinde herhangi bir Türkçe kaynak okuyup okumadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 30,8’i ders kitabı harici bir eser okuduğunu belirtirken % 53,6’sı ders kitabı haricinde herhangi bir hadis usulü kaynağı okumadıklarını belirtmiş % 12,4’ü ise kararsız olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 32: Hadis tarihi ile ilgili -ders kitabı haricinde- Türkçe bir eser okudum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	34	18,4
Katılmıyorum	66	35,7
Kararsızım	28	15,1
Katılıyorum	29	15,7
Kesinlikle Katılıyorum	19	10,3
Cevap Yok	9	4,9
Toplam	34	18,4

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis tarihi ile ilgili ders kitabı haricinde herhangi bir Türkçe kaynak okuyup okumadıkları” sorulmuş öğrencilerin sadece % 26’sı ders kitabı harici bir eser okuduğunu belirtirken % 44,1’i ders kitabı harici herhangi bir hadis tarihi kaynağı okumadıklarını belirtmiş % 15,1’i ise kararsız olduklarını ifade etmiştir.

Tablo 33: Fakültede hadis tarihi ile ilgili edindiğimiz bilgiler ve okuduğumuz kaynaklar yeterlidir.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyom	27	14,6
Katılmıyorum	34	18,4
Kararsızım	54	29,2
Katılıyorum	48	25,9
Kesinlikle Katılıyorum	14	7,6
Cevap Yok	8	4,3
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “fakültede hadis tarihi ile ilgili edindiği bilgilerin ve okudukları kaynakların yeterli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 33,5’i öğrendikleri bilgileri ve okudukları kaynakları yeterli görürken, %33,0’ı yetersiz görürken % 29,2’i ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

32 | db

d) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Hadis Dersinin Diğer İslami İlimleri Anlamadaki Rolüne İlişkin Görüşleri

Tablo 34: Hadis dersinde edindiğim birikim İslam Hukuku kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermemi sağlar.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyom	11	5,9
Katılmıyorum	13	7,0
Kararsızım	42	22,7
Katılıyorum	74	40,0
Kesinlikle Katılıyorum	45	24,3
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde edindikleri bilgilerin İslam Hukuku alanında karşılaştığı sorunlara daha rahat cevap vermelerine yardımcı olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 64,3’ü hadis dersinin İslam Hukuku alanında karşılaştığı sorunlara

cevap vermeden yardımcı olduğunu belirtirken % 12,9'u bu soruya olumsuz cevap verirken % 22,7'si kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 35: Hadis dersinde edindiğim birikim Kalam ilmi kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermeme sağlar.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	12	6,5
Katılmıyorum	15	8,1
Kararsızım	56	30,3
Katılıyorum	66	35,7
Kesinlikle Katılıyorum	35	18,9
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde edindikleri bilgilerin Kalam ilmi alanında karşılaştığı sorulara daha rahat cevap vermelerine yardımcı olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 54,6'sı hadis dersinin kalam ilmi ile ilgili karşılaştığı sorulara cevap vermede yardımcı olduğunu belirtirken % 14,6'sı hadis dersinin kalam ile ilgili sorulara yardımcı olmadığını söylerken % 30,3'ü kararsızım cevabını vermiştir.

db | 33

Tablo 36: Hadis dersinde edindiğim birikim Tefsir ilmi kapsamında karşılaştığım sorulara daha rahat cevap vermeme sağlar.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	12	6,5
Katılmıyorum	12	6,5
Kararsızım	41	22,2
Katılıyorum	75	40,5
Kesinlikle Katılıyorum	44	23,8
Cevap Yok	1	,5
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hadis dersinde edindikleri bilgilerin Tefsir ilmi ile ilgili karşılaştığı sorulara daha rahat cevap vermelerine yardımcı olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 64,3'ü bu soruya olumlu cevap verirken % 13,0'ı olumsuz % 22,2'i ise kararsızım cevabını vermiştir.

Bu sonuçlar, Tablo 34 ve Tablo 35 ile karşılaştırıldığında İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis dersinde edindiği bilgilerden İs-

lam Hukuku ve Tefsir alanlarında, Kelam ilmine oranla daha fazla istifade ettikleri kanaatine sahip oldukları görülmektedir.

e) Sünnet-Vahiy ve Sünnet-Akıl İlişkinine Dair Görüşleri

Tablo 37: Vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için Sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyduğumuzu düşünüyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	7	3,8
Katılmıyorum	3	1,6
Kararsızım	10	5,4
Katlıyorum	48	25,9
Kesinlikle Katlıyorum	110	59,5
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

34 | db

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için Sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyup duymadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 85,4’ü vahyi anlayabilmek ve uygulayabilmek için Sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyduklarını belirtirken, % 5,4’ü bu konuda bir ihtiyaçları olmadığını belirtirmiş % 5,4’ü ise kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 38: Hz. Peygamber, vahyi iletmiş ve görevini tamamlamıştır. Onun söz ve fiillerinin bağlayıcılığı bulunmamaktadır.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	119	64,3
Katılmıyorum	25	13,5
Kararsızım	12	6,5
Katlıyorum	9	4,9
Kesinlikle Katlıyorum	13	7,0
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “Hz. Peygamberin vahyi iletip görevini tamamladığı ve O’nun söz ve davranışlarının bir bağlayıcılığı olup olmadığı sorulmuş” sorulmuş öğrencilerin % 77,8’i Hz. Peygamberin söz ve davranışlarının bağlayıcılığı olduğunu belirtirken, % 11,9’u bu soruya olumsuz cevap vermiş % 6,5’i kararsız olduğunu belirtmiştir.

Tablo 39: Anlamakta zorlandığım bir rivayetle karşılaştığımda onun Hz. Peygamber tarafından söylenmiş olamayacağını kabul ederim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	52	28,1
Katılmıyorum	27	14,6
Kararsızım	59	31,9
Katılıyorum	24	13,0
Kesinlikle Katılıyorum	12	6,5
Cevap Yok	11	5,9
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “anlamakta zorlandıkları bir rivayetle karşılaştıklarında onun Hz. Peygamber tarafından söylenmiş kabul edip etmeyecekleri” sorulmuş öğrencilerin % 42,7’si anlamakta zorlandıkları rivayetle karşılaştıklarında onun Hz. Peygamber’e ait olmadığını düşünmediklerini belirtirken, %19,5’i bu tür rivayetlerin Hz. Peygamber’e ait olmadığını düşündüklerini söylemiş % 31,9’u ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

db | 35

f) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Hazırlık ve Hadis Dersine İlişkin Görüşleri

Tablo 40: Arapça eğitimimde eksiklik olduğu için Hadis dersinde zorlanmaktayım.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	15	8,1
Katılmıyorum	24	13,0
Kararsızım	20	10,8
Katılıyorum	41	22,2
Kesinlikle Katılıyorum	79	42,7
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “Arapça eğitiminde eksiklik olduğu için Hadis dersinde zorlanıp zorlanmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 64,9’u Arapça eğitimlerinde eksiklik olduğu için hadis dersinde zorlandıklarını belirtirken, %21,1’i Arapça eğitimlerinde eksiklik olmadığını ve derste zorlanmadıklarını söylerken % 10,8’i ise kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 41: Hazırlık sınıfında edindiğim Arapça dil birikiminin Hadis dersi için yeterli olduğuna inanıyorum.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	83	44,9
Katılmıyorum	42	22,7
Kararsızım	24	13,0
Katılıyorum	12	6,5
Kesinlikle Katılıyorum	18	9,7
Cevap Yok	6	3,2
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hazırlık sınıfında edindikleri Arapça dil birikiminin hadis dersi için yeterli olup olmadığı” sorulmuş öğrencilerin % 67,6’sı hazırlık sınıfında aldığı Arapça dil birikiminin hadis dersi için yeterli olmadığını belirtirken sadece %16,2’si hazırlık sınıfında edindikleri Arapça dil birikiminin hadis dersi için yeterli olduğunu belirtmiş, % 13,0’ı ise kararsız olduklarını ifade etmiştir.

36 | db

Tablo 42: Hazırlık sınıfında okuduğumuz Arapça metinler Hadis dersinde okuduğumuz metinlere hazır olmamızı sağlamaktadır.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	61	33,0
Katılmıyorum	40	21,6
Kararsızım	34	18,4
Katılıyorum	27	14,6
Kesinlikle Katılıyorum	13	7,0
Cevap Yok	10	5,4
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “hazırlık sınıfında okudukları Arapça metinlerin Hadis dersinde okudukları metinlere hazır olmalarını sağlayıp sağlamadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 54,6’sı hazırlık sınıfında okudukları Arapça metinlerin Hadis dersinde okudukları metinlere hazır olmalarını sağlamadıklarını belirtirken %21,6’sı hazırlık sınıfında okuduklarının yeterli olduğunu ifade etmiş % 18,4’ü ise kararsızım cevabı vermiştir.

g) İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya ve Basın Yayın Oluyla Hadisleri Kullanmaya Yönelik Görüşleri

Tablo 43: Sosyal medyada düzenli olarak (her cuma, her hafta vb.) hadis paylaşırım.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyoy-	51	27,6
Katılmıyorum	67	36,2
Kararsızım	34	18,4
Katlıyorum	18	9,7
Kesinlikle Katlıyorum	6	3,2
Cevap Yok	9	4,9
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “sosyal medyada düzenli olarak hadis paylaşım paylaşmadıkları” sorulmuş öğrencilerin % 63,8’i sosyal medyada düzenli olarak hadis paylaşmadıklarını belirtirken, düzenli hadis paylaşanların oranı sadece %12,9’dur. Kararsızım cevabı veren öğrencilerin oranı ise % 18,4’tür.

db | 37

Tablo 44: Sosyal medyada hadis olarak paylaşılan sözlerin, gerçekten hadis kaynaklarında nakledilip nakledilmediğini sorgulamadan hadis olduğuna inanırım.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyoy-	79	42,7
Katılmıyorum	41	22,2
Kararsızım	33	17,8
Katlıyorum	19	10,3
Kesinlikle Katlıyorum	6	3,2
Cevap Yok	7	3,8
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “sosyal medyada hadis olarak paylaşılan sözlerin gerçekten hadis kaynaklarında nakledilip nakledilmediğini sorgulamadan hadis olarak inanıp inanmadıkları” sorulmuş öğrencilerin %13,6’sı bu tür paylaşımlara sorgulamadan inandıklarını belirtirken öğrencilerin % 64,9’u ise sosyal medyadaki hadis paylaşımlarını sorguladıklarını % 17,8’i de kararsız kaldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 45: Basın yayın organlarındaki hadis ve sünnet konulu yayınları ilgiyle takip ederim.

	Frekans	%
Kesinlikle Katılmıyo-	22	11,9
Katılmıyorum	41	22,2
Kararsızım	54	29,2
Katılıyorum	46	24,9
Kesinlikle Katılıyorum	13	7,0
Cevap Yok	9	4,8
Toplam	185	100,0

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine “basın yayın organlarındaki hadis ve sünnet konulu yayınlarını ilgiyle takip edip etmedikleri” sorulmuş öğrencilerin %34,1’i bu tür yayınları takip etmediklerini ifade ederken % 31,9’u hadis ve sünnet konulu yayınları takip ettiklerini, % 29,2’si ise kararsız olduklarını belirtmiştir.

2.6. Değerlendirme

Daru’l-Erkam’dan başlayan Suffa, Mescitler ve Medreseler yoluyla devam eden İslam Eğitimi’nin en temel konularının başında gelen Hz. Peygamber’in söz ve fiillerinin öğretimi olan Hadis dersleri, günümüz İlahiyat Fakültelerinde verilen din eğitiminin de en önemli ve olmazsa olmaz derslerinin başında yer almaktadır.

1900 yılında Darülfünûn’da açılan Ulum-u diniye şubesi ile başlayan 115 yıllık İlahiyat Fakülteleri serüveninde hadis derslerinin programdaki yeri birçok değişiklik göstermiş ve son olarak günümüzde toplam on iki saat olarak programdaki yerini almıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere İlahiyat bilimlerinin temel taşlarından biri olan Hadis dersinin, öğrenci nezdindeki neliğini ölçmek üzere On dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yaptığımız araştırmaya dayanarak elde ettiğimiz sonuçlar, Hadis dersine giren öğretim elemanlarının dersin niteliğini arttırmasında faydalar sağlayacaktır.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis dersine yönelik görüş ve beklentilerini incelediğimizde hadis dersinden edindikleri bilgilerin hayatlarında bir farkındalık oluşturduğu ve sünneti doğru anlamada yardımcı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak öğrenciler hadis bilgisinin meslek hayatlarında ve günlük hayatlarında elzem olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir. Ancak öğrencilerin büyük çoğunluğu bir konuşma yaparken ibadet ve ahlak gibi en temel konularda bile metne bağlı kalmadan en az üç hadisi okumakta zorluk çeke-

ceklerini belirtirken, her dönem ezberledikleri hadislerin de akıllarında kalmadıklarını belirtmiştir. Buna karşın İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin derste ezberledikleri hadisleri gereksiz gördüklerini belirtmeleri, yukarıda belirtilen eksikliklerinin farkında olmadıklarını göstermektedir. Öğrenciler hadis ezberi konusundaki eksiklikle ilgili alakalı bazı mazeretler öne sürmüşlerdir. Örneğin Katılımcı 1³⁴ “Ahlak konusu her yerde konuşulan, herkesin sorular sorduğu konu. Fakat şu ana kadar herhangi bir yerde ben ne bir vaaz ne bir sohbet yaptım. Eğer ahlak konusu ile ilgili bir konuşma yap denilse çok rahat hadisleri tespit eder, hazırlığımı yaparım ama hemen şimdi söyle deseler aklıma gelmiyor” ifadelerini kullanmıştır. Başka bir öğrenci Katılımcı 3³⁵ “hadis derslerinde birçok hadis ezberletiliyor. Sonuçta biz de dersi geçmek için çalışıyor sınavdan sonra unuttuyoruz” derken Katılımcı 4³⁶ “tek dersimiz Hadis değil ki, Tefsir dersinde ayet ezberliyoruz, Kur’an dersinde süre ezberliyoruz, Fıkıh dersinde kavramları ezberliyoruz, İslam Tarihi dersinde tarihleri ezberliyoruz, bunun sonu yok ki. İster istemez insan bir sonraki dönemde ezberleri unuttuyor” ifadelerini kullanmıştır. Öğrencilerin birçok dersinin olması, her dersin kendine ait öneminin bulunması ister istemez öğrencilerin ezberledikleri hadisleri unutmalarına yol açtığını göstermektedir. Bu bağlamda İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ezberledikleri hadislerin, günlük hayatta karşılaştıkları problemlere ışık tutacak nitelikte olmasının öncelenmesi ve öğrendikleri bilgilerin vaaz, hutbe, ders anlatımı gibi staj imkânlarıyla pratiğe aktarılması öğrencilerin öğrendikleri bilgilerin daha uzun süre hafızalarında yer etmesinin yolunu açacağı gibi Hadis dersinin önemini daha iyi kavramalarına neden olacaktır.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Hadis Tarihi ve Usulü birikimlerini incelediğimizde öğrencilerin % 54’ü hadis ile ilgili kavramları bildiklerini, % 88,1’i vahiy ve sünnet arasındaki ilişkiyi açıklayabildiklerini, % 80,5’i hadis usulü kavramının ne ifade ettiğini açıklayabildiğini, % 77,3’ü hadisin sıhhat şartlarını bildiğini söylerken % 63,8’i “ahad, mütevatir, sahih, hasen, zayıf kavramlarının ne ifade ettiğini, muhatabını ikna edecek şekilde açıklayabileceğini belirtmiş, hadis usulünün temel kaynaklarına vukufiyet konusunda ise öğrencilerin yetersiz kaldıkları görülmüştür. Bu konuyla ilgili olarak

³⁴ Katılımcı 1, İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi,

³⁵ Katılımcı 3, İlahiyat Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi

³⁶ Katılımcı 4, İlahiyat Fakültesi 4. Sınıf öğrencisi

Katılımcı 2³⁷ “Derslerde hocalarımız bu kavramları anlatıyorlar, ezberlettiriyorlar. Zaten bu konuları ve kavramları bilmek her ilahiyatçının görevi” derken Katılımcı 6³⁸, “Basın yayın organlarındaki ve sosyal medya üzerindeki hadis ve sünnetin İslam dinindeki yerine ilişkin haberler/paylaşımlar beni hadis tarihi ve usulü hakkında daha detaylı bilgi sahibi olmaya yönlendiriyor. Bu nedenle ilgiyle bu bilgileri edinmeye gayret ediyorum” ifadelerini kullanmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde Hadis Tarihi ve Usulü ile ilgili bilgilerin, öğrencilerin günlük hayatta karşılaştığı birçok sorunun cevabı olması nedeniyle bu konulara ilgi duyulduğu anlaşılmaktadır.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis kaynaklarına vukûfiyetine bakıldığında % 57,3’ü Kütüb-i Tisa kavramını ve bu kaynakları bildiğini belirtirken % 53,5’i İmam Buhari’nin eserini oluştururken nasıl bir metodu benimsediğini bildiklerini belirtmiş % 40,5’i İmam Buhari’nin eserini en az bir bölümünün tamamını okuduklarını ifade etmiş % 68,2’si herhangi bir hadisi açıklarken hangi kaynaklardan yararlanabileceğini bildiğini % 73,6’sı bir hadisin yer aldığı kaynağı tespit edip ve ilgili kaynaktan bu hadisi bulabildiğini belirtirken % 44,1’i ders kitabı haricinde herhangi bir hadis tarihi kaynağı okumadıklarını belirtmiş % 33,5’i öğrendikleri bilgileri ve okudukları kaynakları yeterli görmüştür. Bu sonuçlara göre öğrencilerin temel hadis kaynakları hususunda vukûfiyet sahibi olduklarını fakat ders kitabı haricinde herhangi bir hadis kitabı okumadıkları ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak Katılımcı 7³⁹ “Ben hadis dersini alttan alıyorum. Bundan başka da alttan aldığım dersler var ve toplamda 15 dersim var. Hangi kitabı okuyacağımı şaşırdım derken”, Katılımcı 10⁴⁰ “Birçok dersimiz var. Özellikle Kuran-ı Kerim dersinde ezberlerimiz baya var. Kendimize de vakit ayırmak istiyoruz.” diyerek derslerin çokluğundan şikâyet etmiştir. Bu bağlamda İlahiyat programlarında ders çeşitliliğinin çok olması, her dönem ortalama sekiz ila on iki adet arasında ders almak zorunda olmaları nedeniyle öğrencilerin özel ilgileri olmadığında ders kitabı haricinde eser okumayı tercih etmediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda İlahiyat lisans programlarında ders çeşitliliğinin azaltılmasının öğrencilerin derse olan ilgisini daha çok arttırabileceği söylenebilir.

40 | db

³⁷ Katılımcı 2, İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi

³⁸ Katılımcı 6, İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi

³⁹ Katılımcı 7, İlahiyat Fakültesi 4. Sınıf öğrencisi

⁴⁰ Katılımcı 10, İlahiyat Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, hadis dersinin diğer İslami İlimleri anlamadaki rolüne ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin % 64,3'ü hadis dersinin İslam Hukuku ve Tefsir alanında karşılaştığı sorunlara cevap vermede yardımcı olduğunu, % 54,6'sı hadis dersinin Kelam ilmi ile ilgili karşılaştığı sorulara cevap vermede yardımcı olduğunu belirtmişlerdir.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sünnet-vahiy ve sünnet-akıl ilişkisine dair görüşlerini incelediğimizde öğrencilerin % 85,4'ü vahiy anlayabilmek ve uygulayabilmek için Sünnetin rehberliğine ihtiyaç duyduklarını belirtirken, % 77,8'i Hz. Peygamberin söz ve davranışlarının bağlayıcılığı olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra Öğrencilerin anlamakta zorlandıkları bir rivayetle karşılaştıklarında onun Hz. Peygamber tarafından söylendiğini kabul etme hususunda kararsız kaldıkları görülmektedir. Örneğin öğrencilerin % 42,7'si anlamakta zorlandıkları bir rivayetle karşılaştıklarında onun Hz. Peygamber'e ait olmadığını düşünmediklerini belirtirken, %19,5'i bu tür rivayetlerin Hz. Peygamber'e ait olmadığını düşündüklerini söylemiş % 31,9'u ise kararsız olduklarını belirtmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Katılımcı 11⁴¹ ve 12⁴² "hadis dersini aldıktan sonra insan biraz daha titiz oluyor, eskiden, biri hadis dedi mi hemen inanıyorduk ama şimdi araştırıyor, kaynağını sorguluyoruz" ifadeleri ile hadis dersinin kendilerinde farkındalık meydana getirdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda hadis derslerinin öğrencilerin İslam'ı doğru anlayıp yorumlarında yardımcı olduğu söylenebilir.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin Arapça hazırlık ve Hadis dersine ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin % 64,9'u Arapça eğitimlerinde eksiklik olduğu için hadis dersinde zorlandıklarını belirtirken % 67,6'sı hazırlık sınıfında aldığı Arapça dil birikiminin hadis dersi için yeterli olmadığını % 54,6'sı hazırlık sınıfında okudukları Arapça metinlerin Hadis dersinde okudukları metinlere hazır olmalarını sağlamadığını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak Katılımcı 9⁴³ "Hazırlıkta Arapçamı oldukça ilerlettim. Bir şeyler öğrendiğime inanıyorum. Ama klasik metinleri görünce biraz korkuya kapıldım. Özellikle harekesiz metinleri doğru okumak ve anlamları konusunda yetersiz olduğumu fark ettim" derken, Katılımcı 14⁴⁴ "Hazırlık sınıfında klasik Arapça metinlerine ağırlık verilse

⁴¹ Katılımcı 11, İlahiyat Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi

⁴² Katılımcı 12, İlahiyat Fakültesi 2. Sınıf öğrencisi

⁴³ Katılımcı 10, İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi

⁴⁴ Katılımcı 14, İlahiyat Fakültesi 3. Sınıf öğrencisi

kanaatimce bizim için daha iyi olur” ifadelerini kullanmıştır. Bu sonuçlara göre İlahiyat Fakülteleri’nde verilen Arapça hazırlığın klasik dini metinleri anlama ve yorumlamadan ziyade modern Arapça’ya yönelik olması nedeniyle öğrencilerin edindikleri dil bilgisini Temel İslam Bilimleri derslerinde tam anlamıyla kullanma hususunda yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin sosyal medya ve basın yayın yoluyla hadisleri kullanmaya yönelik görüşleri incelendiğinde öğrencilerin %63,8’i sosyal medyada düzenli olarak hadis paylaştıkları % 64,9’u ise sosyal medyadaki hadis paylaşımlarını sorguladıkları ve gerçekte hadis olup olmadığını araştırdıkları görülürken öğrencilerin sadece % 31,9’u hadis ve sünnet konulu yayınları takip ettikleri görülmüştür. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin hadis denilerek yapılan paylaşımları sorgulamaları olumlu bir yön olarak karşımıza çıkarken hadis alanındaki yayınları takip etme oranının düşüklüğü ise üzerinde durulması gereken negatif özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

42 | db

3. Sonuç: Hadis Eğitiminin “Yarın”ı Üzerine Mülâhazalar⁴⁵

Müslümanların hayatında önemli bir yere sahip olan Hadis ilminin İlahiyat Fakülteleri’ndeki eğitiminin nasıllığı, yeterliliği ve verimliliği sorularını merkeze alarak yaptığımız çalışmamızda, hadis eğitim tarihi açısından oldukça kısa sayılabilecek bir zaman diliminde, hadis derslerinin öğretim programındaki yoğunluğunun defalarca değişim geçirdiğini görmekteyiz. Bu değişim sürecinde İslam eğitim geleneğinde, kurucu metin olarak işlev üstlenen bir ilim dalının, tarihi değere haiz metinlerin arşivi olarak algılanmaya başlanmasına bağlı olarak hadis derslerinde “neyi, neden ve nasıl okutacağız?” sorularının net bir cevabı verilmeden değişimin gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Burada, algı değişikliği ile pratik uygulama arasındaki fark, hadis eğitiminin öğretim programlarındaki

⁴⁵ Hadis eğitiminin geleceği üzerine nelerin söylendiğini incelemek adına yaptığımız literatür taramasında, Prof. Dr. Selahattin Polat tarafından “İlahiyat Fakültelerinde Hadis Dersleri: (Amaç, Muhteva ve Metod Hakkında Teklifler)”, başlığıyla Samsun’da 1987 yılında düzenlenen *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu* kapsamında sunulan tebliğin halen dikkate alınmadığını görmek maalesef düşündürücü bir durum olarak karşımızda durmaktadır. Bkz.: Selahattin Polat, “İlahiyat Fakültelerinde Hadis Dersleri: (Amaç, Muhteva ve Metod Hakkında Teklifler)”, *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu: 21-23 Ekim 1987*, Samsun: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 362-370.

yoğunluğu ve içeriğinde gelgitler yaşanmasına neden olmuştur. Dersin adına ve haftalık programdaki saat karşılığına dair değişiklikleri bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Hadis eğitiminin “dün”üne dair bu tespitleri ve “bugün”e ilişkin öğrenci tutumları üzerinden ulaştığımız sonuçları dikkate alarak hadis eğitiminin geleceğine ilişkin ise şu önerileri sunabiliriz:

Mevcut eğitim programında İlahiyat Fakültelerinde öğrenciler; dönem başına ortalama sekiz ila on adet arasında farklı ders almakta, öğrenciye çok şey kazandırmak hedeflenirken, hiçbir konuda tam bilgisi olmayan kişiler mezun etme durumuyla karşı karşıya gelinmektedir. Yüzeysel bilginin yarardan çok zarar getirebilme ihtimali dikkate alınarak hem Hadis derslerinin hem de diğer derslerin geleceği, sadece kaç saat verileceği üzerinden değil İlahiyat eğitiminin bütünü üzerinden tartışılmalıdır.

İlahiyat Fakültelerinde, öğretim üyeleri tarafından dil eğitiminin hangi amaçla gerçekleştirildiği netleştirilmeli bu bağlamda Arapça hazırlık sınıflarında klasik dini metinlerin okunmasına önem verilerek öğrencilerin hazırlık sınıfından sonraki Temel İslam Bilimleri derslerine hazır olabilmeleri için yöntem ve teknikler geliştirilmelidir.

İlahiyat Fakültesi öğrencilerine mutlaka öğrendiklerini toplum karşısında sunabilecekleri imkânlar (staj vb.) oluşturulmalı, öğrenilen bilginin pratiğe aktarılmasının önü açılmalıdır. Böylece diğer derslerin yanında hadis dersinin ve hadis/sünnet bilgisinin önemini daha iyi kavramaları sağlanmalıdır.

Hadis dersinde ezberletilecek hadisler, öğrencilerin günlük hayatta karşılaşılabileceği konulara yönelik olmalıdır. Aksi takdirde, sınav için oluşturulan ve kalıcı olmayan ezber birikimi, öğrenciye akademik olarak da kişisel dönüşüme sebebiyet verebilme imkânı açısından da bir değer ifade etmeyecektir. Bu nedenle “bu bilgiyi/hadisi öğrenciye neden öğretiyorum/ezberletiyorum” sorusu merkeze alınmalı ve bir İlahiyat Fakültesi mezununun elde etmesi gereken yeterlilikler dikkate alınarak öğrenci için sorumluluk alanı oluşturulmalıdır.

Dersler dışında öğrencilerin kendilerini ilmen geliştirmelerini temin edecek imkân ve fırsatlar oluşturulmalı, öğrencilerin ders kitabı dışında da hadis ile ilgili kitapları okumalarını teşvik edecek

etkinlikler, programlar düzenlenmeli böylece öğrencilerin sünneti daha iyi anlayabilmelerine imkân sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 1949-1969 Mezunlar Albümü.
 Atan, Hikmet, "Daru'l-Hadislerin Ortaya Çıkışı ve Hadis Öğretimine Katkısı", *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011, ss.109-117.
 _____, "Daru'l-hadis müessesesinin ortaya çıkışı ve ilk dönem Dımaşk daru'l-hadisleri" *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi) İstanbul: 1993.
 Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim ve İmtihan Yönetmeliği, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1971.
 Atay, Hüseyin; Osmanlılarda Yüksek Din Eğitimi (Medrese Programları- İcazetna-meler-İslahat Hareketleri) İstanbul: Dergah Yayınları, 1983.
 Aynî, Mehmet Ali, *Darülfünun Tarihi*, İstanbul: 1927, 2. Baskı, (Açıklamalarla Yayınlayan: A. Kazancıgil), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2007.
 Bilgin, Nuri. *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2006.
 Çelebi Ahmet, İslam'da Eğitim Öğretim Tarihi (trc. Ali Yardım), İstanbul: Damla Yayınevi, 1976.
 Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (1966-1995), İzmir: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1986.
 Ev Halit, Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi ve Öğretmen Yetiştirme, İzmir: 2003.
 Genç, M.Fatih, "Avrupa ve Türkiye'de İlahiyat Lisans Programları, İspanya, Bosna-Hersek, Hollanda Belçika ve Almanya'daki İlahiyat Fakülteleri İle Bir Karşılaştırma," *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13/1, 2013, ss.27-45.
 Gül, Ahmet, Osmanlı Medreselerinde Eğitim-Öğretim ve Bunlar Arasında Darü'l-Hadislerin Yeri, Ankara: Türk Tarih Kurumu Matbaası, 1997.
 İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü, İstanbul: İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Vakfı Yayınları, 1982.
 Kaptan, Saim, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri, 1998.
 Karacabey, Salih, "Hadis Öğretiminde Medrese ve Daru'l-Hadislerin Yeri", *Anadolu'da Hadis Geleneği ve Daru'l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011.
 Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, 13 Aralık 1971, c.34, sy.1682.
 Öcal Mustafa, "İlahiyat Fakültesinin Tarihçesi" Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1/1, Bursa: 1986.
 _____, "Darülfünun İlahiyat Fakültesinin Öğretim Süresi Ders Programı ve Mezuniyet Belgesi Örnekleri", *Darülfünun İlahiyat Sempozyumu 18-19 Kasım 2009 Tebliğleri*, 2010, s. 183-205.
 Okutan Ömer, Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi ve Öğretimi Öğretmen Yetiştirme Sorunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: 1980.
 Polat, Selahattin, "İlahiyat Fakültelerinde Hadis Dersleri: (Amaç, Muhteva ve Metod Hakkında Teklifler)", *Yükseköğretimde Din Bilimleri Öğretimi Sempozyumu: 21-23 Ekim 1987*, Samsun: İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1988, ss. 362-370.
 Schweitzer, Albert, *Medeniyet Felsefesi*, İstanbul: Külliyat Yayınları, 2011.

- Tatar, Burhanettin, “Günümüz İlahiyat Fakültelerinde Tefsir, Hadis, Ahlak Felsefesi ve Müzik Derslerinin Anlamı Üzerine Notlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2013/1, sayı: 30, s. 83-96.
- Ülken, Hilmi Ziya; “Günümüz İlahiyat Fakültesinin Geçirdiği Safhalar”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Albümü (1949-1960), Ankara: 1961.
- Ünal, Yavuz, “Hadis Anabilim Dalına İlişkin Müfredat, Ders İçerikleri ve Yöntemin Analizi,” içinde: *Modern Dönemde İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitimi ve Araştırmaları Çalıştayı*, (24-25 Mart 2012), Samsun: 2012.
- _____, (edt), *Modern Dönemde İlahiyat Fakültelerinde Hadis Eğitimi ve Araştırmaları Çalıştayı*, (24-25 Mart 2012), Samsun: 2012.
- Yıldırım, Enbiya, “Daru’l-Hadisler Kurum Olarak Genel Bakış”, *Anadolu’da Hadis Geleneği ve Daru’l-Hadisler Sempozyumu (30 Nisan-1 Mayıs 2011)*, Samsun: Ceylan Ofset, 2011, ss.297-308.
- Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’nın 25.07.2015 tarih ve 41638 sayılı yazısı.
- Zengin, Zeki Salih, *Medreseden Darulfünuna Türkiye’de Yüksek Din Eğitimi*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.
- _____, *II. Meşrutiyet Medreseler ve Din Eğitimi*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2002.

